

euskal balea

barrenet 5. ikastunitatea
2. maila
ikaslearena

300 pta.

EGILEAK

Proiektuaren arduraduna:	Juxto Egaña (HABEko Hizkuntzaren Didaktika arduraduna)
Kudeaketa:	Joanba Bergara (HABEko Prestakuntza arduraduna)
Koordinatzaile didaktikoak:	Begoña Martinez (HABEko teknikaria) Sabin Zabala (HABEko teknikaria)
Partehartzaileak:	Anabel Alegria (Leioako Udal Euskaltegia) Joxe Manuel Goenaga (Santurtziko Udal Euskaltegia)
Errealizazio didaktikoa:	Esther Isasa (HABEko teknikaria)

© HABE 1999. ISBN 84-86968-72-0

HABE Erakundeak eskerrak ematen dizkie Enkarterrietako, Leioa, Muskiz eta Santurtziko Udal Euskaltegi eta Udalei materialgintza proiektu honetan parte hartzerakoan agertu duten borondateagatik.

Halaber esker ona luzatu nahi die euskalduntze-alfabetatzegintzan diharduten euskaltegi guztiei, beren esperientzia eta ekarpena baliagarri izan direlako.

Diseinua eta maketazioa: **Tita Lorenz** eta **Marisa Mantxola** • Marrazkiak: **Marisa Mantxola**

Gure esker ona ondoren aipatzen direnei hainbat material eta ideia hartzeko baimena eman digutelako:

Euskadi Irratia:

Norteko ferrokarrila saioa. Gaia: Balea. Euskadi Irratia 1997.11.06. Pili Kaltzada eta Joxerra Aihartza.

Euskal Telebista:

Bertatik Bertara saioa. Gaia: Talaiak 97.11.19. Andoni Aizpuru eta Joxe Antonio Azpiazu Mendizabal Idiazabal, Mikel. Euskal balea, mitoa baino gehiago In Elhuyar 96: 10-13. orr.

Murgil eta Sarda Taldeak 1989 Balea eta euskaldunak. Gaiak, 5.

Melville, H. 1979 Moby Dick. KIMU saila. GERO.

Fructuoso, Harriet 1989 Justin Hiriart: Izotzetako tranpa. Erein.

Murgil Taldea 1985 Euskal balenzaleak. Arrantzaleak ala kortsarioak? Gordailu: Historia saila, 3.

Erakunde honek aitortzen du ikas-material hau egiteko bestek sortutako ikus-entzunezko irudiak eta argazkiak erabili direla, eta eskerrak ematen dizkie egileei:

National Geographic 1992 Bale handiak. Eusko Jaurilaritza eta Tripp Pictures.

euskal balea

barrenet 5. ikastunitatea

Helduen Euskalduntzearen Oinarrizko Kurrikulua

2. maila

irakaslearena

AURKIBIDEA

1. Sarrera

1. Lan-egitasmoa	6
2. Ikastunitatearen ibilbidea	7

2. Atazak

A Ataza: Orioko balearen bertsoak	8
B Ataza: Informazioa biltzen	
B.1. Euskal balea ezagutzen	11
B.2. Euskaldunak balearen arrantzan	14
B.3. Arrantzako teknika	15
C Ataza: Moby Dick	17
D Ataza: Narrazio-testuak sortzen	25

3. Eranskinak

1. Autoebaluazio-orria	34

4. Material osagarriak

B.3. Ataza: Arrantzako teknika	36
1. Norteko ferrokarrila: Balea	36
Bestelakoak	
2. Dastatu literatura: komikiak	39

1.

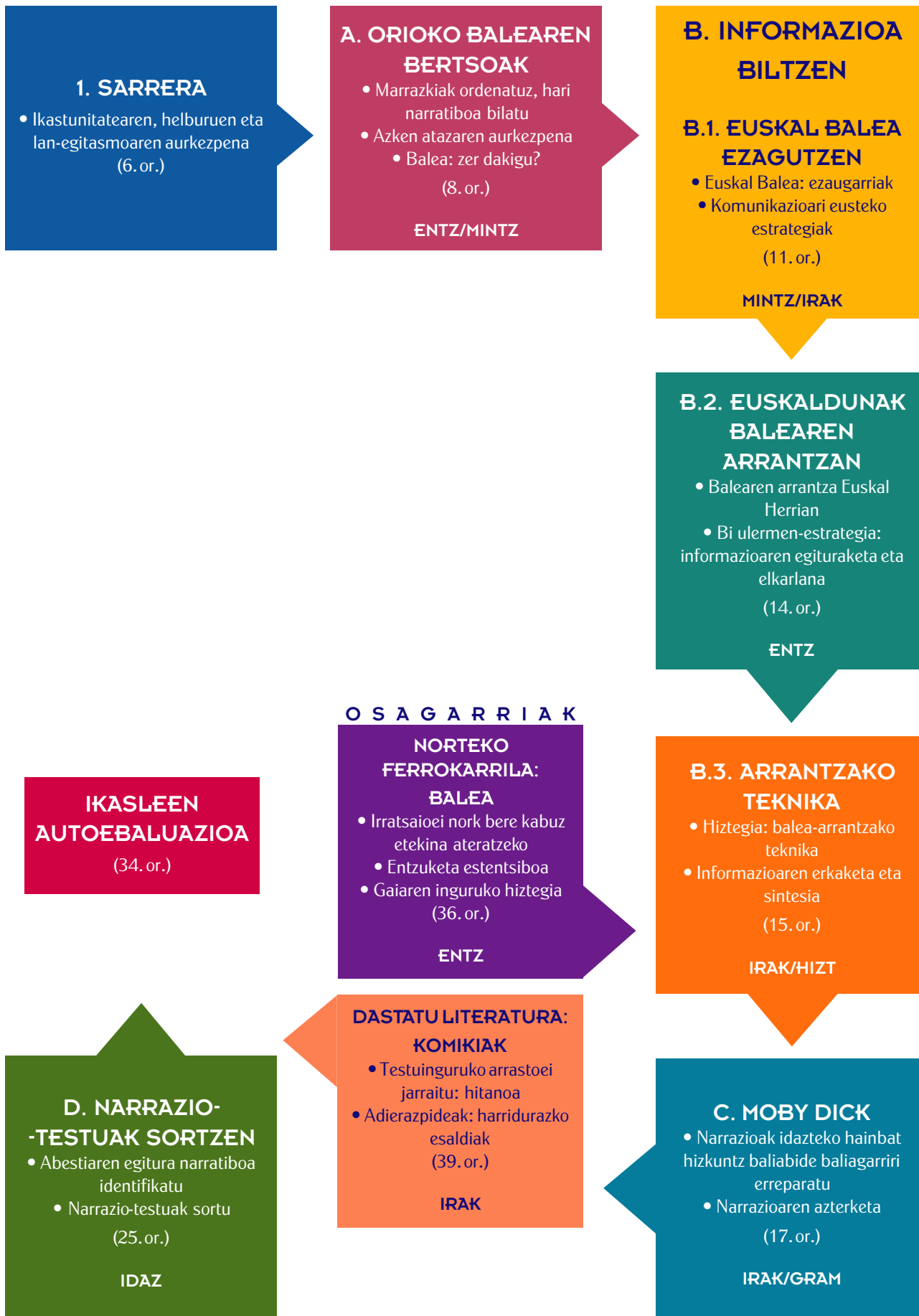
LAN-EGITASMOA

Ikastunitate honetako gaia, izenburuak ondo baino hobeto agertzen duen bezala, baleari buruzkoa da. Gai honek lotuko ditu egin beharko dituzun ataza guztiak; horrela, animalia honen zenbait berezitasun ezagutuko dituzu, baita beraren arrantzan ibilitako euskal arrantzaleak eta hauek erabiltzen zituzten lanabes eta teknikak ere.

Ikastunitatearen amaieran, Benito Lertxundiren kanta ezagun bat dela medio eta balearen arrantzaren gaineko bertso batzuetatik abiatuta, narrazio-testu bat sortzea eskatuko zaizu.

Horretarako, baleari eta arrantzari buruzko informazioaz gain, narrazio-testu hori idazteko balioko dizuten zenbait datu eskuratu beharko dituzu.

2. IKASTUNITATEAREN IBILBIDEA

ATAZA: ORIOKO BALEAREN BERTSOAK

Kattalinen aspaldiko lagun batek egingo digu gaur bisita cyber-tabernara: Benito Lertxundi abeslari ospetsuak. Cyber-tabernako bezeroek ere ezagutu egin dute eta ez dute berarekin hitz egiteko aukera galdu nahi izan. Balea-arrantzari buruz eta Orioko aspaldiko kontu zahar batzuei buruz mintzatu dira, bideo-pasartean ikusiko duzun bezala.

1

- Ondoren aurkituko dituzun esaldi horietako batzuek ondo islatzen dute cyber-tabernan gertatu dena, baina beste batzuek ez. Bideo-pasartea adi-adi ikus-entzun eta gero ea gai zaren egia dioten esaldiak zein diren bereizteko. Idatz itzazu aukeratutako esaldiak ariketaren amaierako koadroan.

ESALDIAK

1. Benito Lertxundi, oriotar abeslari ezaguna, Kattalinen lagun handia da eta Barrenet-eko ohiko bezeroa.
2. Barrenet-eko ikasleak Balearen lagunak elkartarekin harremanetan jarri dira Interneten bidez.
3. Benito Lertxundik herriko bertso ezagun batzuk grabatu zituen Orion harrapatutako azken baleari buruz.
4. Orion garrantzi handiagoa izan zuen balea-arrantzak Euskal Herriko kostaldeko beste edozein herritan baino.
5. Balearen lagunak elkartekoak haserre daude oriotarrekin garai batean balea asko hil zituztelako.
6. Orion harrapatutako azken balea ezin izan zuten ezertarako aprobetxatu.
7. Balea harrapatu zutela ospatzeko, Getariako txakolina edan zuten oriotarrek.
8. Benito Lertxundik ez du Balearen lagunak elkartean sartzeko gogo handirik azaldu.
9. Benitoren iritziz, Orion ez luke inork Balearen lagunak elkartean izena emango.
10. Balearen lagunak elkartekoek oparitu dioten kamiseta Orioko hondartzara eramateko asmoa adierazi du Benito Lertxundik.

2

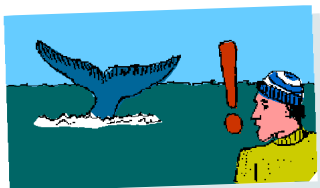
- Ondorengo bederatzi marrazkiak Benito Lertxundiren Baliaren bertsoak abestiaren bederatzi bertsoren isla baino ez dira. Bederatzi marrazki horien artean badago hari narratibo bat, eta hori bilatzea izango da zure eginkizun nagusia. Ea, bada, desordenatuta dauden marrazki horiek hurrenkera egokian jartzeko gai zaren!

Lehenengo saiakera abestia entzun barik egingo duzu.

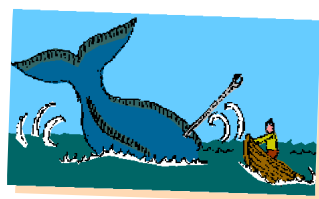
Bigarrena, abestia entzunda.

Taulako hirugarren lerroa zuzenketa egiteko da.

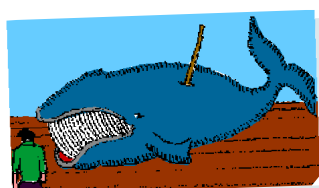
9

A

B

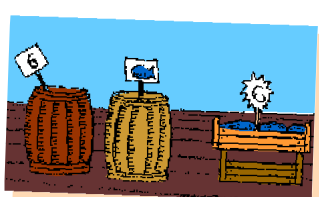
C

D

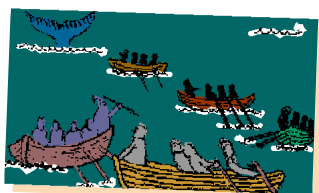
E

F

G

H

I

Marrazkiak ordenatu :

Abestia entzun aurretik										
Abestia entzunda										
Zuzenketa										

Ikastunitatearen amaieran, berriro itzuliko gara abesti honetara, eta orduan izango duzu sakonkiago eta zehatzago ulertzeko aukera. Jakin ezazu, baita ere, azken ataza horretan bertso horietako gertakariok narrazio moldean berridatzi beharko dituzula. Baina, amaierako une horretara iritsi aurretik, prestatu egin behar dugu: gaiari buruzko informazioa bildu eta narrazio-testuen ezaugarriak aztertuko ditugu.

- Aurrera egin aurretik, saia gaitzen gaiari buruz dakigun guztia plazaratzen.
1. Zer dakizu baleari buruz? Taldean aztertu animalia honi buruz dakizuena. Hona hemen, lagungarri izango zaizuelakoan, zeri buruz egin dezakezuen azterketa:

EZAUGARRI FISIKOAK

BIZITOKIA

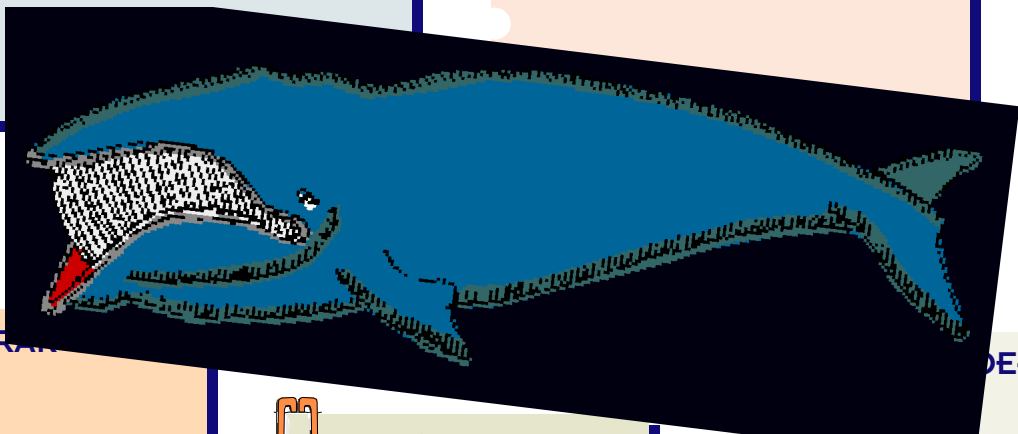

OHITURAK

ARRANTZA

DERA

ATAZA: INFORMAZIOA BILTZEN

B.1. Ataza: EUSKAL BALEA EZAGUTZEN

B ataza osoan euskal balearen inguruko informazioa biltzeari ekingo diogu, ikastunitateko azken ataza ondo gauzatzeko beharrezko izango duzue eta.

Ahozko azalpena

- Euskal balearen berri jakiteko, aldizkari zientifiko batera jo dugu: Elhuyar aldizkaria. Aldizkari horretan argitaratutako erreportaje baten bost zatitxo dira ondorengo ariketan erabiliko ditugunak. Ikasleok bakoitzak zatitxo horietako batekin egin beharko duzue lan. Irakasleak emango dizue dagokizuen zatia.

KOMUNIKAZIOARI EUTSI

Komunikazioa ongi burutu dadin, ezinbestekoa da solaskideek gutxieneko ezagutza komun bat izatea. Baldintza horrek huts egiten duenean, komunikazioa moteldu edo galdu egiten da, eta, zenbaitetan, erabat eten ere bai. Horregatik, komunikatzaile onak jakin behar du zein diren solaskidearen mugak; muga horiek aintzat hartuta moldatu beharko baitu bere berbaldia, mezua sinplifikatuz, argibideak emanez, esanahi iluneko hitz edo esaldiak birformulatuz, solaskideak zenbateraino ulertu duen etengabe neurtuz, etab.

Orri honetan aztertuko dugu zein baliabide eskaintzen dizkigun euskarak komunikazioa eragozten duen ezagutza-falta horri aurre egiteko.

KONTZEPTU MAILAKO ESANAHIAK ARGITZEKO

ARAZOA

Igorleak, mintzaldiaren hasieran, zerbait esan nahi du euskal baleaz eta harridura-keinuak sumatu ditu entzuleengan, ulertu ez duten seinale:
Igorlea— Balea-espezie bat izan zen arrantzaleen begikoena hasiera-hasieratik, euskal balea.
Entzulea — Harridura-keinuak

KONPONBIDEA

Igorleak nahitaez azaldu beharko du euskal balea kontzeptua.
“...hasiera-hasieratik, [, hots, (maila formal/jasoan),
euskal balea [, hau da,
[, alegia,
euskal arrantzaleek antzinatek euren uretan harrapatu izan dutena...”

HITZAREN ESANAHIA ARGITZEKO

ARAZOA

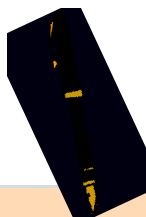
Igorleak, balea deskribatzen ari dela, honelako zerbait esan du:
Igorlea— “Euskal balearen ur-emaria “V” itxurakoa da”
Entzulea — Harridura-keinuak (entzuleek ez dakite zer den ur-emaria)

KONPONBIDEA

Esaldia birformulatu “ur-emari” beste modu batean esanez:
Igorlea— “...ur-emaria [
[, hau da, ur-txorroa (erdal hitza),
[, hots, gaineko aldetik botatzen duen ura (azalpena),
[, alegia, gaineko aldetik botatzen duen ura...”

- Pentsa ezazu apur batean, eta zeure testuan oinarrituta, zuk zeuk edo/eta beste ikaskideek zeintzuk hitz eta kontzeptu ez zenituzketen ulertuko, eta apuntatu.

- Orain presta itzazu irtenbideak idatziz, eta ikasi buruz, gero zeure zatia besteei azaltzean ondo ibil zaitez.
- Orain, zeure ikaskideen azalpenak entzundakoan, bete ezazu ondoko koadroa.

IKASLEAK

1

2

3

4

Izenburua egokia izan da? (bai/ez)

☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Izenburua entzun eta imaginatu duzu zer esango zuen? (bai/ez)

☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Den-dena ondo ulertu duzu? (bai/ez)

☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Zerrendako hitz asko erabili ditu? (bai/ez)

☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Akats gramatikal asko egin ditu? Zenbat? (1, 2, 3, 4,...)

☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

- Irakur itzazu oraindik irakurtzeke dituzun lau testu-zatiak, eta, taldekideekin elkarlanean, saia zaitez zatiok ordenatzeko modurik egokiena bilatzen.

1 Migratzailea da. Uda iparraldeko itsasoetan igarotzen du. Urtaro horretan elikagai asko metatu behar du, negua eta migrazioa joan-etorria ia jan gabe igarotzen baititu. Iparraldeko itsasoko urak hotzegi bihurtzen direnean, urteroko migrazioari ekiten diote. Balea bakoitzak bere eskualdea du negua igarotzeko eta urtero bertara itzultzen da.

2 Euskal balea (*Eubalaena glacialis*) Mysticetea subordenako zetazeoa da, hau da, bizarrak dituzten zetazeoen taldekoa. 18 m-ko luzera eta 100 tonako pisua izatera irits badaiteke ere, 15 m eta 60 tona ingurukoak izaten dira normalean. Beltza da, baina orbain zuri batzuk ere izan ditzake azpialdean. Beste baleekiko duen bereizgarri nagusia burualdean du: buru handia izateaz gain (gorputzaren laurdena), buru gainean bizkarroiz betea egon ohi den gangarra du.

3 Ur-azalean, murgilaldien arteko arnasketa-saioetan, 5-10 minutu egoten da, denbora horretan 4-10 arnasketa egin ditzakeelarik. Euskal baleak, bizkarrean bi ostiolo (zulo) ditu arnasa hartzeko, ondorioz zetazeoengan bereizgarri den ur-emia, euskal balearen kasuan V itxurakoa eta aurrealderantzkoa da.

4 Ahoak kurba handia du eta bertan, 2,5 m. luzeko bizarrak ditu. Bizarrak, hortz eraldatuak dira, goiko barailaren bi aldeetan kokatzen dira eta alde bakoitzean 270 inguru ditu. Balea bizar hauek baliatzen da bere janaria, kopepodo eta eufasiazekoak, harrapatzeko. Baleak ahoa erdiirekia duela egiten du igeri eta bizarrak bahe-modura erabiltzen ditu, eta bertan kateatuta geratzen zaizkio zooplanktona osatzen duten krustazeo txikiak.

5 Neguleku horietan ugaltzen dira. Kopula taldean burutzen dute, eme baten eta 2-7 arren artean. Ernalketaren ondoren, emeak urtebete inguru eramango du kumea sabelean erditu aurretik. Erditzea, negulekuko sakonera txikiko guneren batean gertatzen da, neguaren hasieran. Erditutako kumeak 5-6 m-ko luzera eta 2 tonako pisua izaten du. Bere lehen 6-10 hilabeteetan amaren esnari esker biziko da eta bien artean lotura sakona sortzen da.

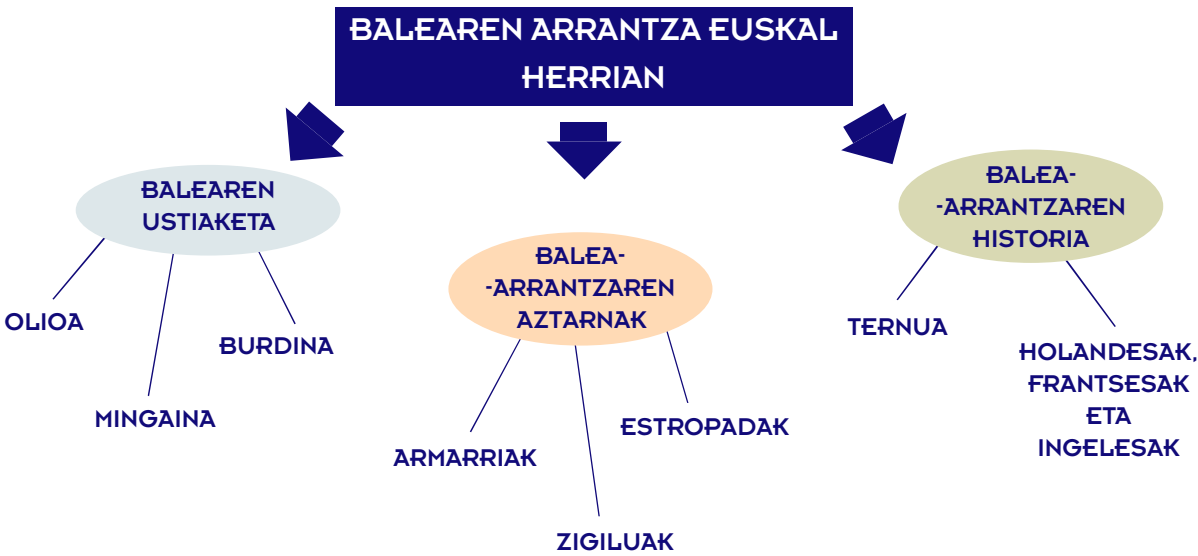
ATAZA: INFORMAZIOA BILTZEN

B.2. Ataza: EUSKALDUNAK BALEAREN ARRANTZAN, HAINBAT JAKINGARRI

Ataza honetan ikusiko dugun bideo-pasartean, balearen arrantzak euskaldunon artean izan duen tradizioa izango da mintzagai nagusia. Bideo-pasartea ahalik eta ondoen ulertu eta balea-arrantzaren inguruko hainbat jakingarri biltzen saiatuko gara.

1

- Azter dezagun, hasteko, bideo-pasartearen mapa semantikoa:

Aurrera egin aurretik, hitz guztiak ondo ulertu dituzula ziurtatu.

- Bideo-pasartetik jasotako informazioan oinarrituta, esaldi bat idatzi behar duzue ondoko zerrendako puntu bakoitzaren buruz, horren inguruan ulertu duzuen alderdiren bat azalduz:

olioa	
mingaina	
burdina	
armarriak	
zigiluak	
estropadak	
Ternua	
holandesak, frantsesak eta ingelesak	

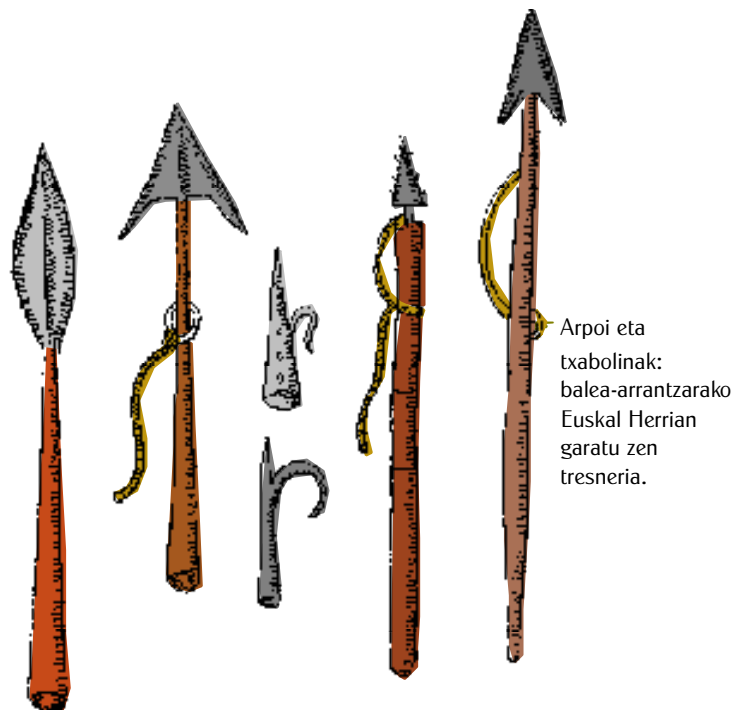
ATAZA: INFORMAZIOA BILTZEN

B.3.Ataza: ARRANTZAKO TEKNIKA

Ataza honetan antzinako euskal balea-arrantzaleen lan egiteko modua aztertzen saiatuko gara. Langintza gogor haren konplexutasun tekniko batzuk jakinda, azken ataza errazago egin ahal izango duzue, seguruenik.

1

- Irakur ezazu irakasleak emango dizun testua, eta saia zaitez borobilaren barruan desordenatuta dauden ekintzen arrastoak bilatzen. Gero, ekintza horiek taula kronologikoan bilduko dituzu, hurrenkera kronologikoan ondo ipinita.

- Lehendabiziko taulan nork bere testuko ekintzak ordenatuko ditu. Bigarrenetan, berriz, ariketan erabili ditugun hiru testuetan agertzen diren ekintza guztiak ordenatu behar dituzue. Horretarako, jakina, hirunaka bilduta egin beharko duzue lana.

TAULA KRONOLOGIKOA

1 NORK BERE TESTUKOAK

TAULA KRONOLOGIKOA

2 HIRU TESTUETAKOAK

4.1. Gaiaz gehiago jakin gura baduzu edota entzumena landu gura baduzu, ariketa bat proposatzen dizugu
4.1. material osagarrian (36. or.).
Horretarako eskatu zinta irakasleari.

ATAZA: MOBY DICK

Ataza honetan narrazioari erreparatuko diogu. Baina narrazio edo kontaketa diogunean, oso kontzeptu zabalaz ari gara, era askotako kontaketak baitaude. Edozein narrazio-testuren helburu nagusia gertakariak kontatzea da. Eta hauek benetakoak zein fikziozkoak izan daitezke. Gertakarien kontaketa idazlearen helburuaren arabera izango da, hau da, idazlearen helburua benetako gertaera bati buruzko informazioa ematea izan daiteke, edo irakurlea fikziozko mundu batean sarraraztea... Horrek guztiak badu eragina idazteko moduan ere, zeren ez baita modu berean idazten ipuin edo albiste bat, esaterako. Ataza honetan Moby Dick-en pasarte bat aztertuko dugu, narrazio-testuen hainbat ezaugarri erreparatzeko asmoz. Horrela, ikastunitate honen azken atazan errazago idatzi ahal izango duzue era horretako testua.

1

- Narrazioak toki askotan azal daitezke, esaterako ipuinetan eta nobeletan. Pentsatu al duzu inoiz zein ezaugarri duten komunean, adibidez, ipuinetako eta nobeletako narrazioek? Hirunaka jarrita, ikus dezagun zer dakizuen narrazioari buruz.

Narrazioak, batez ere literarioak, era askotara idazten badira ere, ondoko galderei erantzuterakoan saia zaitezte kasu gehienetan erabiltzen diren ezaugarriak zehazten.

a) Zertarako idazten dira narrazioak? Aukera itzazue ondokoen artean.

☐ informatzeko	☐ intriga sortzeko
☐ gozamen estetiko sortzeko	☐ irakurlea gogoeta egitera bultzatzeko
☐ iritzia emateko	☐ irakurlearen interesa sortu eta hari eusteko

b) Nola antolatzen da narrazio-testua? Hau da, zenbat zati ditu?

c) Egileak zein ikuspuntutik konta ditzake gertakariak? Horrek ze isla du erabilitako pertsona gramatikalean?

d) Zein izaten da, normalean, kontatzeko ordena?

☐ saltoka-maltokakoa	☐ kronologikoa
☐ atzera begirakoa	☐ paraleloa

e) Zein izaten da, normalean, euskaraz erabiltzen den aditz-denbora?

2

- Orain, narrazio bat, Moby Dick-en bi pasarte, irakurri eta aztertuko ditugu. Jarraitu aurretik, ikus dezagun denon artean zer gogoratzen duzuen Moby Dick-i buruz!

Zein zen Moby Dick	
Pertsonaiak	
Idazlea	
Ekintzak	
Lekuak	

- Moby Dick-en lehenbiziko pasartea irakurriko duzu, baina ez saiatu dena hitzez hitz ulertzen. Honako galdera hauen erantzuna bilatuz gero nahikoa da. Ez idatzi erantzunak, irakurketa bukatzean aldamenekoarekin komentatu ea biok testua antzera ulertu duzuen.

- * Zein da Moby Dick?
- * Moby Dick aipatzeko testuan erabiltzen diren beste hitzak.
- * Nola deitzen da kapitaina? Eta bale ontzia?
- * Nola famatu zen Moby Dick? Zergatik?
- * Zer egin zion Moby Dick-ek kapitainari?
- * Harrez gero zer gertatu zitzaion kapitainari?
- * Zein da istorioaren narratzailea?

A testua

1 **N**i, Ismael, ontzi hartako tostarteko bat nintzen; nire biraoak besteenekin batu ziren, nire oihu eta deiadarrak besteenak adinakoak izan ziren... Baliteke beste guztienak baino indartsuagoak izatea nireak, **5** barruan neukan beldurra estali edo nigandik urrutiratu nahi nuen eta. Achab-en gorrotoa itsatsi zitzaidan.

Balea Zuria gu genbiltzan itsasoetan ibilia zen, noski. Baina gutxi ziren ikusi zutenak eta gutxiagok eraso zioten jakinaren gainean. Denbora asko igaro zen **10** ezagun izatera heldu zen arteraino. Bale ontziak banaka ibili ohi dira, sarritan beste ontzi bat urte betean ikusi gabe. Horregatik gertaeren berriak geldiro zabaltzen dira. Moby Dick-en edestiak "Pequod"-eko marinela guztiei grina hazkuretsu bat sortu zien.

15 Ordurarte ez nuen sekula ezer entzun zetazeo hartaz. Harrezkero era denetako zurrumurruak zebiltzan marinelen artean: Moby Dick honelakoa zela, ez dakit non halako zera egin zuela... Lehorrean kontuak edozein bazterretan sortzen badira, perretxikoak bezala, itsasoan **20** askoz ere aisago jaio eta ugaltzen dira. Balea ehiztarien artean areago oraindik.

Achab-ek berotuz gero, marinelek harrigarritzko ezkutapenez * inguratu zuten Moby Dick. Balea Zuria nonahi azaltzen zela, aitziko ** lekuetan batera ibiltzen **25** bazekiela eta abar esaten zutenak ere baziren. Izan ere, Pazifikoren oso iparrean harrapatu izan dira, Groenlandia-ko itsasoetan, egun gutxi lehenago arpoiz jotako baleak. Zeroi eta baleen arteko gertaera hauek ezaguturik, zurrumurruak sortzea ez da zaila.

30 Balea Zuriak eraso askotatik bizirik ihes egin zuela entzun da, askok uste zuten Moby Dick ez zela nonahikoa *** bakarrik, hilezkorra ere bazela; eta haren alboetan gezi-pila bat sartu arren, berdin-berdin jarraituko zuela igeri.

35 Uste haiek alde bateratuz ere, erraldoi-abere haren izakera bera nahikoa zen edozein irudimen sutzeko. Handian, beste zeroi guztietatik bereizten zen, kopeta zimurra zuen, elurra bezalako zuritasuna zuen, konkorra jasoa eta txuntxur antzekoa, eta beheko matrail-hezurra

40 okerra. Hala eta guztiz ere, bene-benetan izu-ikara

sortzen zuena haren makurkeria zen, sarritan erakutsi zuen, ez gaiztakeriaitsu bat, zitalkeriazko adimena baizik. Behin baino gehiagotan ihes zihoala itxura egiten zuen; eta oraintxe lasterkatzaleak harrapatua zeukatelakoan, su eta gar hasten zirenean, bat-batean **45** bira bizkor bat egin eta haien txalupak hondora botatzen zituen batzuetan eta beldurrez airean bale ontzira bihurtzen uzten zien bestetan.

Moby Dick ehizatu nahian nahiko gizon hil zen eta makina bat marinelek galdu zuen gorpuz-atalen bat edo beste. Behin, inguratzeko asmotan urreratu zitzaizkion hiru txalupari tira-bira eragin zien; gizonek nolahala igeri egin zuten zurrumbilo eta apar artean. Arkansas-en **50** jaiotako gizon bat bere apurtutako txalupatik zetazeoaren gainera oldartu **** zen. Sei ontzako aitzo bat besterik ez zeukan eskutan, baina amorrutik sartu eta sartu ekin zion baleari bizitza barren sakon-sakon hartatik atera eta betiko kendu nahi ziola. Achab zen gizon hura. Eta orduan, Moby Dick-ek, sega antzeko bere matrail-hezur harekin zangoa iztarretik moztu zion; **55** ondoren, irribarre madarikatu bat egin eta urrutiratu egin zen. **60**

Balearen gainera, ziur asko, gorroto-une batean salto egin zuen Achab-ek. Eta aberetzar hark hozka egin zioenean, gorputzeko min bizia besterik ez zuen **65** sumatu. Baina gertakizun hura zela eta ontzia etxerantz bideratu zenean, egunak joan eta egunak etorri, astetan, Achab eta mina elkarrekin joan ziren, ohe berean etzanda. Hornos lurmutur inguruan, negurik gogorreneko hotz, haize eta laino artean, kapitaina **70** zoratu egin zen. Ofizialek lotu egin behar izan zuten. Ipar alderantz urreratuz bezala, gaitzak bakean laga zuela ematen zuen. Berrito berak hartu zuen ontziaren agintea. Hala ere, nahiz eta zuhurtu zela iruditu, Achab bere baitan lehen bezain zoro gelditu zen betiko. **75** Hudson ibai zabala ziloketan estutu egiten da, baina ur-tanto bat bera ez du galtzen; horixe gertatzen zen Achab-en zorokeriarekin ere: hasieran gainditua bezala zegoen; denborarekin bideratu egin zen eta joera bakar bat hartu zuen: Balea Zuriaren aurkako gorrotoa! **80**

Melville, H. 1979 Moby Dick.
Gero. 47-50.or (moldatua)

* Ezkutapen: ikusgaitz, ulergaitz, misterios.

** Aitziko: zeharo beste aldeko.

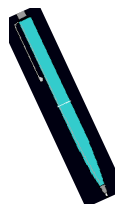
*** Nonahiko: edonon dagoena.

**** Oldartu: zerbaiten edo norbaiten aurka jo edo abiatu.

3

- Moby Dick-en beste pasarte bat irakurriko dugu, baina oraingo hau liburuaren bukaera aldean dago.
- ✓ Testua irakurri eta erabaki zuretzat zein den bertako informazio garrantzitsua.
- ✓ Orain, prestatu zeure aldamenekoari egingo dizkiozun bi galdera, ikusteko ea garrantzitsua ulertu duen ala ez.

1. ULERMEN-GALDERA

2. ULERMEN-GALDERA

B testua

(...)

1 **T**xalupak aurrera zihoazen. Laster agertu ziren marrazoak. Itsas-abere hauek askotan ikusi ohi dira balea txalupei lagunduz. Baina haiek ziren Moby Dick begiztatu genuenetik lehenen urreratu
5 zitzaizkigunak. Achab-en txalupa bakarrik hartu zuten erdian: agian hango tostartekoak horiak zirelako eta haien azala gurea baino usaintsuago delako...

Zeroia urperatu egin zen. Gizon guztiak gelditu geratu ziren besteetan bezala. Tupustean Achab-en ontziskaren
10 inguruko urak harrotzen hasi ziren. Bertan izugarritzko mukurru bat jaiki zen uretatik eta berriz ere urperatu egin zen.
— Aurrera! — deiadar egin zuen Achab-ek.

Txalupak eraso egin zioten. Baina Moby Dick,
15 bezperan sartu zitzaion burdinekin egiten zioten minez, amorru bizian zebilen. Bere buruaz txalupa denak astintzen hasi zen. Jo bat eta jo bestea, buztanarekin ura harrotzen zuen bitartean, han sakabanatu zituen txalupak, gizonak, sokak eta arpoiak. Achab-ena
20 bakarrik utzi zuen ukitu gabe.

Dagoo eta Queequeg beren txalupen zuloak txantoltzen ***** ari ziren bitartean, balea albotik igaro zen bere alde bat oso-osorik erakutsiaz eta une hartan guztiak aho batez oiheraz garri bat egin genuen:
25 aberearen gerruntzean, soka-mordoiloan korapilatuta, agertu zen Fedallah-en gorputza erdi aurritua ***** , bere jantzi beltza zirtzikatuta zuela eta begiak Achab-engana bihurturik. Hori arpoia eskuetatik erori zitzaion.

— Arrazoi huen, arrazoi huen — marmarkatu zuen Achab-ek arnasa sakonkiro hartuz —. Hik esanda bezala ikusi haut; nire aurretik hoa. Ofizialok! Zuen txalupak hondatuta daude. Zoazte ontzira eta konpon itzazue, denborarik baldin baduzue, eta itzul zaitezte nigana... Eta, ezin izango bazenute... nahikoa da Achab zaharra hiltzea. Zuek eserita egon! Non da balea?
35

Txalupatik hurbilegira begiratzen zuen. Balea Zuria ordurako urruntzen ari zen eta. Pequod ere atzean utzi zuen abereak.

— Achab! — deiadar egin zion Starbuck-ek ontzitik —. Laga ezazu bakean Moby Dick. Ez dabil zure bila. Zeu zabilza zentzugabe haren atzetik.
40

Achab-ek bere ontziko bela jasoarazi zuen eta Pequod-ekoei ere Balea Zuriaren atzetik ekiteko agindu zien.

Nekatuta zegoelako edo soka-mordoiloek oztopo egiten ziotelako edo ezkutuko maltzurkeriaren batek bultzatzen zuelako edo, dena dela, Moby Dick-ek gero eta geldiago egiten zuen aurrera. Hala, Achab berehala urreratu zitzaion. Marrazoak balea txalupari itsatsirik
45 zihoazen, arraunei hortzakadak eginez.
— Ez iezaiozue jaramonik egin.
— Baina haginkada bakoitzean arraunak gero eta txikiago lagatzen dizkigute eta.
50 — Behar hainbat iraungo diate! Aurrera! Inork badaki marrazo hauek balearen ala Achab-en bila dabiltzanik! Aurrera! Horrela, denok batera! Ea, har lema, utz
55 iezaidazue pasatzen.

Arraunlari bik lagundu zioten txaluparen brankara igarotzen.

Balea Zuria-ren albora heldu zenean, Achab-ek bere indar guztiz bota zion arpoia. Burdina kirten eta guzti
60 sartu zen balearen saihetsean eta hau txalupa jotzeraino okertu zen. Eskerrak kapitainak karelari ***** gogor heldu zion; hala egin ez balu, uretara jausiko zen beste hiru marinel erori ziren bezala. (...)
65

Melville, H. 1979 Moby Dick.
Gero. 101-102.orr (moldatua)

- Aldamenekoarekin jarri eta prestatu dizkiozun galderak egin. Zuk berak prestatutakoei erantzungo diezu.
- Ulertzeko zalantzaren bat izanez gero, bigarren aldiz irakurri edo/eta irakasleari galdetu.
- Antzera ulertu duzue? Antzeko galderak prestatu dituzue?

***** Txantoldu: zuloak oholez estali.

***** Aurritu: zatitu(a).

***** Karella: ontzi-alboetako goiko ertza.

- Beste hiru ikaskiderekin batera, ondoren dituzun fitxetako bat erabili beharko duzu testuaren azterketa egiteko. Irakasleak esango dizu zein egokitu zaizun. Lana bukatutakoan, guztien aurrean aurkeztuko dituzue egindako ikerketaren emaitzak.

A TESTUA

1. IKASLEA

- **Erritmoa:** Testuan erritmo-aldaketak gertatzen dira, batzuetan ekintzak, trumilka gertatzen dira, bata bestearen atzetik. Bestetan berriz, narrazioa mantsotu egiten da.

- ✓ Noiz gertatzen dira erritmo-aldaketa horiek testuan?
- ✓ Zergatik?

B TESTUA

2. IKASLEA

- **Ordezkapena:** izen bat behin eta berriro ez errepikatzeko baliabide hau erabiltzen da. Delako izenaren ordez beste bat edo batzuk jartzen dira. Adibidez: "... bera zen hegazkinean bakar-bakarrik Atlantikoazeharkatuko zuen lehena... Spirit of St. Louis izeneko monoplaneoan zeharkatu zuen ozeanoa, ..." Adibide honetan Atlantikoa hitza azaltzen da eta ozeanoa horren ordezkoa; hegazkina hitza azaltzen da eta Spirit of St. Louis eta monoplaneo horren ordezkoak.

- ✓ Irakur ezazu berriro testua eta azpimarratu aurkitzen dituzun adibideak: hitzak eta berorien ordezkoak. Gero idatz itzazue ondoko taulan.

HITZAK

- Marrazoak

ORDEZKOAK

- Itsas-abereak

B TESTUA

3. IKASLEA

- **Izenordainak erabiltzea:** izenaren orde, eta berorri erreferentzia eginez, erabiltzen diren izenordain edo prononbreak. Baliabide honek izena ez errepikatzea du helburu. Esaterako: "... Hura zen, hura, marka, pilotu amerikarra jartzen ari zena: bera zen hegazkinean bakar-bakarrik Atlantikoa zeharkatuko zuen lehena! ...". Ikus dezakezuenetz, pilotu amerikarra dugu izena eta bera izenordaina, lehenengo hitzari erreferentzia egiten diona.

✓ Irakur ezazu berriro testua eta azpimarratu izenordainak, eta zeri egiten dioten erreferentzia. Ondoren, jaso itzazu beheko taulan.

ERREFERENTEAK	IZENORDAINAK
• Marrazoak	• haiek

B TESTUA

4. IKASLEA

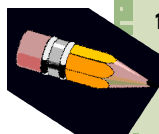
- **Denbora-antolatzaileak:** Izenak berak dioenez, zerbait antolatzen edo ordenatzen dutenak dira. Atazaren hasieran esan bezala, narrazio-testuaren helburua gertakariak, errealak zein fikziozkoak, kontatzea da. Kontaketa hori ordena batean egiten da. Normalean ordena kronologikoa izaten da eta denborazko erreferentzia ematen digu. Kronologiazko antolaketa hori antolatzaileen bidez egiten da. Hona hemen adibide batzuk:

- XIX. mendean, aldi horretan, duela hamar urte, 1968an XV. mendetik aurrera, 1927ko maiatzaren 21ean, bi urte geroago, aldi berean, ordura arte...
- (e)nean, -(e)n bitartean, -(e)netik ...

✓ Irakur ezazu berriro testua eta azpimarratu denbora-antolatzaileak. Ondoren, idatz itzazue beheko taulan.

- une hartan
- ... Moby Dick begiztatu genuenetik

- Bil dezagun grafiko honetan narrazioari buruz ikasitakoa. Egindako eta entzundako guztia laburtu edo sintetizatuko duzue taldeka. Horrela, ikastunitate honen azken ataza burutzeko momentuan jakingo duzu zeri erreparatu.

NARRAZIOAREN NONDIK NORAKOAK

1. Narrazio-testuaren antolaketa.
2. Egile edo idazlearen ikuspuntua honako pertsona gramatikalotan ikus dezakegu:
3. Gertakariak kontatzeko ordena, normalean,...
4. Narrazio-testuetan ekintzen erritmoa...
5. Honako hizkuntz baliabideok aurki ditzakegu:

a) Ez erreplikatzeko baliabideak
(jar itzazu definizioak eta adibideak)

- Ordezkapena

- Izenordainak

narrazioak bere-bereak
dituen hizkuntz baliabideak

b) Denbora-antolatzaileak

c) Aditza

ATAZA: NARRAZIO-TESTUAK SORTZEN

A atazan aurkeztutako lanari heltzeko garaia iritsi da. Gogoratuko duzun bezala, abesti batekin eman genion hasiera ikastunitateko ibilbideari. Gogoan izango duzu, baita ere, abesti horren testua narrazio moldean berridaztea zela ikastunitatearen erronka. Honezkero lan horri ekiteko ondo prestatuta ikusten duzu zeure burua, baina oraindik badira atariko lan batzuk, egin beharrekoari begira garrantzi handia dutenak: abestiaren letra eta egitura narratiboa aztertzea, alegia.

1

Hutsuneak bete

- Ondorengo taulan, jar itzazu A zutabean, abestia entzun barik, zure bikotekideak eta biok hutsuneetan ezabatuta dauden hitzei buruz egin dituzuen hipotesiak. B zutabea abestia entzun eta gero beteko duzue.

H U T S U N E A K B E T E

A. HIPOTESIAK (abestia entzun aurretik)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.

B. ERANTZUN ZUZENAK (abestia entzun eta gero)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.

Bertso jarri hauek Euskal Herriko arrantzaleen artean oso garrantzitsua izan den ekintza kontatzen digute: balearen arrantza. Euskal arrantzaleak entzute handikoak ziren, batez ere baleak harrapatzen oso abilak zirelako. Bertso hauetan, euskaldunek harrapatu zuten azken balearen kronika egiten da. Guztira 20 bertso dira, baina guk 9 bakarrik hautatu ditugu. Zortziko txikian egin zituen Orioko Orbegozo apaizak eta, bertso bezala hain onak ez badira ere, oso famatuak dira. Izan ere, ekintza oso ongi adierazten dute: balea noiz azaldu zen, nola harrapatu zuten, zerez hil zuten, zenbateko pisua zuen, etab. Bertso jarriak sarri askotan kronika hutsa izaten direla esan nahi du horrek. Kasu honetan badirudi egunkariko notizia dela, baina bertsotan jarria, besterik gabe. Entzun nahi badituzu, Benito Lertxundik egiten du bertsoen bertsio polita.

BALIAREN BERTSOAK *****

Mila bederatzieun
da leenengo **1**
maiatzaren amalau
garren egunian
2 erriko
barraren aurrian.
Balía agertu zan
beatzik aldian.

3 ba zan ere
azkarra ibillian.
Bueltaka an zebillen
4 da etorrian.
Ondarra arrotuaz
murgil igarian.
Zorriak zeuzkan eta
aiek bota naian.

Ikusi zutenian
ala zebillela
beriala joan ziran
5 billa.
Arpoi ta dinamitak
eta soka billa.
Aguro ekartzeko
etzan jende illa.

Bost treñero juan ziran
6 banarekin.
Mutil bizkor bikainak
gutziz onarekin.
Manuel Olaizola
eta Loidirekin
Uranga, Atxaga ta
Manterolarekin.

7 egindako
salto ta marruak
ziran izugarri ta
ikaratzekuak.
Atzera egin gabe
ango arriskuak
8 il zuten
an ziran angoak.

Bost txalupa jiran da
erdian **9**
gizonek egin zuten
bai naiko pelia.
Ikusi **10**
ila edo itoa
legorretikan bazan
biba ta txaloa.

Amabi metro luze
gerria amar **11**
buztan palak lau zabal
albuetan palak bi.
Ezpañetan bizarrak
beste illera bi
orraziak bezala
ain zeuzkan ederki.

Gorputzez zan milla ta
berreun arrua.
Beste berreun mingain
ta tripa barruak.
Gutxi janez etzegon
batere galdua.
Tiñako sei **12**
izan zan saldua.

Gertatua jarri det
egiaren alde.
Au orrela ez bada
jendeari galde.
Biotzez pozturikan
atsegintsu gaude.
Gora **13**
esan bildur gabe.

2

Abestiaren egitura aztertu

- Abestia kronika bat da. Bertso-moldean dagoen arren, egitura nahikoa nabarmena du. Ea gai zaren bederatzi bertso horiek egitura horren arabera banatzeko. Zirriboratu zeure proposamena ondorengo eskematxoan:

BERTSOAK	EGITURA
	Hasierako egoera: kokapena denbora eta espazioan
	Ekintzen zerrenda
	Erritmoa moteldu: deskribapena
	Bukaera

3

Eredua irakurri eta kontrol-zerrenda aztertu

- Badakizu abestiaren bertso/marrazkitxo horietako bakoitza narrazio-testuen moldera bihurtzea dela orain egin beharrekoa. Lan horren tamainaz eta zer-nolakoez hobeto ohar zaitezzen, lehendabiziko bertsoaren berridazketa eginda eman dizugu, eredu gisa baliagarri izango zaizulakoan.

Narrazioa idazteko kontrol-zerrenda aurrean duzuela, eta irakaslearen gidaritzapean, lehenengo puntua erabakita utzi behar duzue. Erabaki horretan ezarritako ildoari jarraiki idatzi beharko dituzue zeuen testutxoak. Adi, beraz!

NARRAZIOA IDAZTEKO KONTROL-ZERREDA

BINAKAKO LANA

1) Denon artean erabaki beharrekoak

Bikote bakoitzak bertso bat garatuko duenez, eta koherentea izan dadin, ondoko puntuon gaineko erabakiak hartu behar dituzue.

- ✓ Egilearen ikuspuntua
Nork kontatuko du gertakari hori, parte duen protagonista batek ala kanpotik ikusten duen narratzaile neutroak?
- ✓ Narratzailearen presentzia
Kontuan izan narratzailearen iritziak, barne-egoerak, sentimenduak eta abar ere ager daitezkeela tartekatuta, bera protagonista denean.
- ✓ Elkarriketarik bai?
Bertsoek badituzte deskribapen-zatiak, baina elkarriketarik ez. Erabaki horrelakorik sartuko duzuen.

2) Idazterakoan kontuan hartzekoak

Egin ezazue lehendabizi eskematxo bat, bertsoan dauden elementuekin eta baita sartuko dituzuenekin ere. Ordenatu ondo.

Gero idatzi zirriborroa, burura etortzen zaizkizuen ideiekin.

Hasi zirriborroari forma egokia ematen. Horretarako, saia zaitetze honako hauek erabiltzen, baina gehiegi behartu barik.

✓ Narrazioan

- a) Narrazioak bere-bereak dituenak
 - Aditza (iraganean)
 - Denbora-antolatzaileak
- b) Ez errepikatzeko baliabideak

Hauek edozein testu-motatan erabil daitezke.

 - Ordezkapena
 - Izenordainak

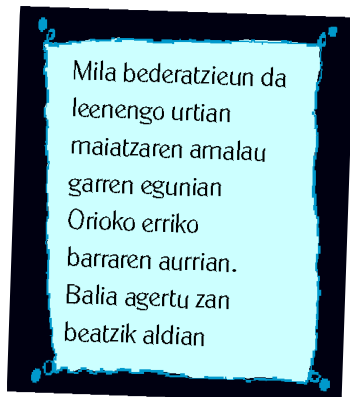
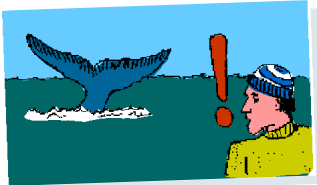
3) Idatzi ondoren

Orain irakurri eta erreparaiozue aldian-aldian alderdi bati eta zuzendu, biribildu.

1. Koherentea, logikoa da?
2. Ondo lotuta daude ideiak?
3. Gramatikalki zuzena da?
4. Puntuazioa ondo erabilia dago?
5. Ortografia zuzena da?

1 . B E R T S O A

Mila bederatzieun da
leenengo urtian
maiatzaren amalau
garren egunian
Oriko erriko
barraren aurrian.
Balía agertu zan
beatzik aldian

LEHENENGO BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

Nik, Orioko apaizak, egjari zor zaion begiruneak bultzaturik, behin betikoz argituta utzi nahi nuke gure herriari hainbeste ospe ekarri dion pasadizoa.

Orain dela urte asko, mende honen lehendabiziko urteko udaberrian, oriotarren eguneroko bizimodu lasaia astindu zuen gertakari batek: izugarrizko balea agertu zen goiz partean herriko barraren aurrean. Arrantzale-herria izanik ere, urte askotxo generaman Orion horrelakorik ikusi gabe, eta ordurako ia ahaztuta genituen behinolako balea-arrantzaleen balentria eta kontu zaharrak.

Bertso bakoitzari dagokion testutxoia idatzi

Orain zuen txanda da. Binaka jarri, eta geratzen zaizkigun zortzi bertso horietako batekin egingo duzue lan. Aztertu bion artean kontakizunaren une horretan zer gertatzen den eta idatzi zeuen testutxoia, bertsoetako ideiak zabaltu, jantzi, moldatu, azaldu eta interpretatu.

!Oharra: Zeuen marrazki/bertsoaz baino ez duzue arduratu behar. Ahaztu pasarte honen inguruan egon litezkeen kontuez. Geroago helduko diogu horri. Bestalde, Narrazioa idazteko kontrol-zerrendan, 2. eta 3. puntuetan, lan hau hobeto egiten lagunduko dizuten argibide batzuk aurkituko dituzu.

1 . B I K O T E A • 2 . B E R T S O A

Aundia ba zan ere
azkarra ibillian.
Buelbaka an zebillen
juan da etorrian.
Ondarra arrotuaz
murgil igarian.
Zorriak zeuzkan eta
aiek bota naian.

2. BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

2 . B I K O T E A • 3 . B E R T S O A

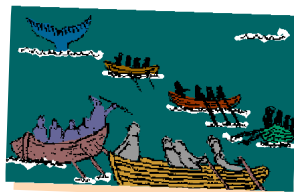
3. BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

Ikusi zutenian
ala zebillela
beriala joan ziran
treñeruen billa.
Arpoi ta dinamitak
eta soka billa.
Aguro ekartzeko
etzan jende illa.

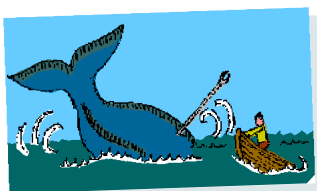
3 . B I K O T E A • 4 . B E R T S O A

4. BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

Bost treñero jua ziran
patroi banarekin.
Mutil bizkor bikainak
guztiz onarekin.
Manuel Olaizola
eta Loidirekin
Uranga, Atxaga ta
Manterolarekin.

4 . B I K O T E A • 5 . B E R T S O A

Baliak egindako
salto ta marruak
ziran izugarri ta
ikaratzekuak.
Atzera egin gabe
ango arriskuak
arpoiakin il zuten
an ziran angoak.

5. BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

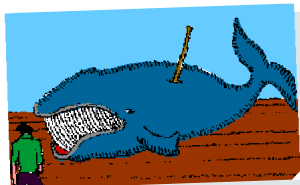
5 . B I K O T E A • 6 . B E R T S O A

Bost txalupa jiran da
erdian balia
gizonek egin zuten
bai naiko pelia.
Ikusi zutenian
ila edo itoa
legorretikan bazan
biba ta txaloa.

6. BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

6 . B I K O T E A • 7 . B E R T S O A

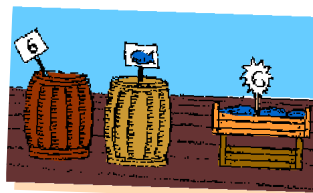

Amabi metro luze
gerria amar lodi
buztan palak lau zabal
albuetan palak bi.
Ezpañetan bizarrak
beste illera bi
orraziak bezala
ain zeuzkan ederki.

7. BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

7 . B I K O T E A • 8 . B E R T S O A

8. BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

Gorputzez zan milla ta
berreun arrua.
Beste berreun mingain
ta tripa barruak.
Gutxi janez etzegon
batere galdua.
Tiñako sei pezetan
izan zan saldua.

8 . B I K O T E A • 9 . B E R T S O A

9. BERTSO/MARRAZKIARI DAGOKION TESTUA

Gertatua jarri det
egiaren alde.
Au orrela ez bada
jendeari galde.
Biotzez pozturikan
atsegintsu gaude.
Gora oriotarrak
esan bildur gabe.

Testu-zatiak egoki uztartu

- Orain, idatzi dituzuen bederatzi testu-zati horiek bata bestearen ondoren ipintzerakoan sortuko diren arazoei erreparatu behar diezue. Arazo horiek, bistan da, mota askotakoak izan litezke: kontraesanak, desorekak, tonu-aldaketak, ikuspuntu-nahasketak, etab.
- Jar zaitezte binaka eta Narrazioa zuzentzeko kontrol-zerrendaren laguntzaz azpimarra itzazue testuan zuen iritziz desegokitzat jo daitezkeen pasarteak eta idatzi orri batean desegokitasun horrentzako konponbidea.

FEEDBACK-EKO 1. PROZEDURA

NARRAZIOA ZUZENTZEKO KONTROL-ZERRENDAA

DENON ARTEKOA

Oraingoan, bikoteka idatzitako zatiak bildu eta osotasuna eman behar diogu gertakari horren kontaketari; denon arteko eginkizuna, beraz. Hori egin ahal izateko, gardengailuaz baliatuko gara, batetik, eta kontrol-zerrenda honetaz, bestetik.

Goazen, bada, pausoz pauso:

1. Irakur dezagun lehendabizi testu osoa eta pentsatu puntu hauetaz:

- ✓ Koherentea da? Hau da, ideiek segida logikoa dute ala badago “saltoren” bat?
- ✓ Horrelakorik egonez gero, zein zatitan gertatzen da hori? Zelan konpon genezake? Jar zaitezte launaka eta proposatu irtenbideren bat.

2. Irakurri berriro eta erreparatu beste puntu hauei:

- ✓ Behin ideien segida konpondu eta gero, kohesioa aztertuko dugu. Ideia horiek ondo lotuta daude? Hau da, kontzeptu edo ideien arteko harremanak (kontrastea, kausa-ondorioa, ...) ondo adierazita daude hizkuntzaren bidez?
- ✓ Zeintzuetan egiten dute kale? Zergatik, lokailu desegokiak erabili direlako ala lokailurik erabili ez delako?
- ✓ Bil zaitezte lehengo taldeetan eta ahalegin zaitezte arazo horiek konpontzen.

3. Zuzenketak egin ondoren, ostera ere irakurriko dugu, oraingoan zuzentasun gramatikala kontuan hartuz.

- ✓ Komunztadura:
 - subjektu-aditza. Adibidez: gizonak egin dute → zein dago txarto?
 - objektu-aditza. Adibidez: baleak ikusi dun kapitainak
 - ✓ Deklinabidea
 - ✓ Izena eta adjektiboak
 - ✓ Nola eta nolako(a): zein den jakiteko, errazena aditzari galdetzea da.
 - Adibidez: Nolakoak ziren balearen marruak?” Izugarriak
 - Adibidez: Nola zebilen? Bueltaka
- Esaldiak: erlatibozkoak, denborazkoak, konparatiboak, zergatikakoak...

Bil zaitezte lehengo taldeetan eta saiatu zuzentzen.

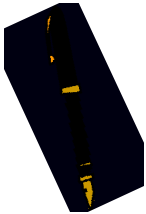
4.2. Material osagarrian komiki batzuk irakurtzeko aurkituko dituzu, baita harridurazko esaldiak eta interjekzioak lantzeko ariketa bat ere.

1. AUTOEBALUAZIO-ORRIA

1. GAIA

- Interesgarria izan da? Zergatik?

- Zer dakizu euskal baleaz? Idatz ezazu dakizuna bospasei lerrotan.

2. HIZTEGIA

- Idatz itzazu gaiaz gogoratzen dituzun hitz edota hitz-kateak.

- Zergatik gogoratzen dituzu?

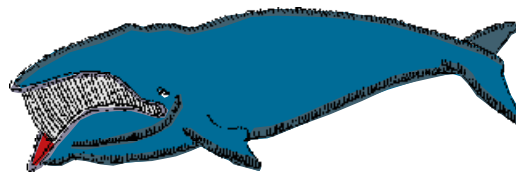
- Eta zergatik ez besteak?

- Zer egiten duzu hitzak ikasteko?

3. ESTRATEGIAK

- Idatz itzazu ikastunitatean agertu diren:
 - testuak ulertzeko estrategiak eta
 - arazo barik komunikatzeko estrategiak.

4. NARRAZIOA

- Aipa itzazu adibideak. Adibidez, ipuinak...

- Ea kapaz zaren ikastunitate honetan landutako hizkuntz baliabideak aipatu eta adibideak emateko.

1.

2.

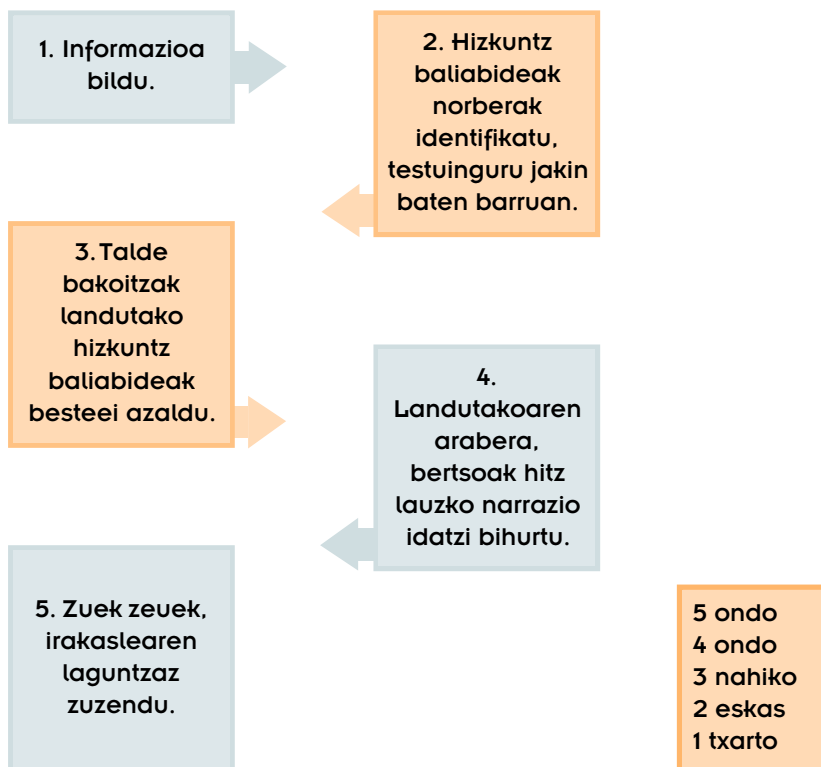
3.

4.

5.

5. IKASTUNITATEA

- Zer deritzozu jarraitutako bideari?

a) Kalifika ezazu, ondoko taula erabiliz, ibilbide osoa. Eta azaldu zeure iritzia.

Kalifikazioa ☐ Arrazoiak: _____

b) Orain, balora ezazu pauso bakoitza:

1. pausoa ☐ Arrazoiak: _____

2. pausoa ☐ Arrazoiak: _____

3. pausoa ☐ Arrazoiak: _____

4. pausoa ☐ Arrazoiak: _____

5. pausoa ☐ Arrazoiak: _____

- Launaka jarrita, komenta ezazue ebaluatutako guztia.

ATAZA: INFORMAZIOA BILTZEN

B.3. Ataza: ARRANTZAKO TEKNIKA

1. NORTEKO FERROKARRILA: BALEA *****

Ariketa honen bidez, besteak beste, irratsaioak zeure kabuz entzutera animatu gura zaitugu, hori eta gehiago egiteko gauza zara eta. Kontuan hartu, zeure euskara lantzeko, mesede handia egingo dizula aukera guztiak aprobetxatzeak.

- Euskadi Irratiko saioetako bat dugu Norteko Ferrokarrila. Saioa ostegun edo eguenetan, iluntzeko 8etatik 9etara entzun dezakezu Pili Kaltzadaren eskutik. Bere helburua zientzia arloko gaiak modu dibulгатiboan edo ulerterrazean plazaratzea da, ahalik eta jende gehienarengana hel daitezen. Gaiok atenporalak zein gaurkotasun handikoak izaten dira. Iturria Elhuyar aldizkariko testu idatziak badira ere, hor sortzen direnak ahozkoak dira, elkarrizketa baita erabiltzen duten formatoa. Saioa ordu-erdi inguruko elkarrizketaz eta berri laburrez osatua dago.
- Guk proposatzen dizugun saioan, jada ezaguna duzun gaia dute hizpide: Balea; eta Joxerra Aihartza biologoa da elkarrizketatua.

Baina ariketari heldu aurretik, eguneroko errealitatea oinarri, gogoeta egiteari ekingo diogu:

- Ama-hizkuntzan, mota horretako saio luzeak entzuten dituzunean, zer egiten duzu, hitzez hitz ala modu globalean entzun. Hau da, esaten duten guzti-guztia ala gauza batzuk bakarrik jasotzen dituzu?
Kontu batzuk baino ez, ezta?
Horrek esan gura du zeure ama-hizkuntzan modu globalean edo estentsiboan entzuten duzula. Gauza bera egitea proposatzen dizugu euskarazkoak entzutean: ez duzu zertan % 100 entzun, ezta % 100 ulertu ere.
- Hona hemen, lagungarri, elkarrizketaren eskema.

Sarrera.	Aurkezleak gero elkarrizketan ukituko dituzten puntuak labur-labur aurkezten ditu (4 minutu).
Elkarrizketa.	Aurkezlearen eta Joxerra Aihartzaren artekoa (15 minutu).
Amaiera.	Benito Lertxundiren <i>Baliaren bertsoak</i> eta aurkezleak egiten duen sintesia (3 minutu).

- entzundakoaren mapa semantikoa edo eskema egin;
- erakunde bati zuzendutako gutun imaginario bat idatzi, zeure kezkak, iritziak edo proposamenak azalduz;
- hiztegia landu, teknika baten bidez;
- irratsaio honen kasuan, transkripzioa irakasleari eskatu eta aztertu.

■ Azken oharra

- Normalean, geure eguneroko bizitzan, ez diogu irratia entzuten dugunean aholkatutako prozedura horri jarraitzen, hau da, ez dugu boligrafoa eta papera hartu eta ariketa horren antzekorik egiten. Ez horixe! Jakinaren gainean ez baina oharkabea horrelako zerbait egiten dugu. Horixe da, hain zuzen, ariketa honen bidez lortu gura duguna: saio luzeak entzutean, horrela joka dezakezu hasieran, baina poliki-poliki ezer idatzi barik entzutea eta ulertzea lortu behar duzu.

Anima zaitetz, bada, eta entzun itzazu horrelako saioak zeure kabuz, inork proposatu edo agindu barik.

BESTELAKOAK

2. DASTATU LITERATURA: KOMIKIAK

Atal honen helburu nagusia, jada ezaguna baduzu ere, berriz ekarriko dugu gogora: literaturaz gozatzea. Hona hemen ikastunitate honetan hizpide izan dugun gaiaren inguruko komiki batzuen erreferentzia:

- De la Fuente, C.; Soria, C. R. 1986 Herman Melville-n “Moby Dick”. Kriseilu.
- Fructuoso; Harriet 1989 Justin Hiriart: Itsas Gorritan. Erein.
- Fructuoso; Harriet 1989 Justin Hiriart: Izotzetako tranpa. Erein.
- Fructuoso; Harriet 1989 Justin Hiriart: Sekrettoa. Erein.

! Oharra: Azken hiru hauek elkarren segidako istorioak dira.

1

■ Irakurri aurretik

- Lau komikiak oso atseginak dira irakurtzeko, baina oztopo txiki bat aurkituko duzu, elkarriketetan “hitanoa” erabiltzen dutela. Zer egin horren aurrean?
- Testuinguruari erreparatu eta, eskaintzen dituen arrastoei jarraituz, esanahia deduzitu. Komikien kasuan irudiak asko lagunduko dizu ulertzeko.
- Hitanoaren nondik norakoak ezagutzen ez badituzu: zer den, zelan erabiltzen den,... irakasleari eskatu laguntza, zure irakurketan oztopo izan ez dadin. Dena den, ez beldurtu. Ez dituzu forma horiek ikasi behar, bakarrik saiatu testuinguruan ulertzen.

■ Irakurri bitartean

- Hona hemen komiki horietako bi orrialde irakur ditzazun. Saia zaitetz modu globalean ulertzen.

■ Irakurri ondoren

- Hitanoaren formak oztopo izan dira testuaren nondik norakoak ulertzeko?
- Kuriositatez jakin nahi duzu aditz horiek batuan nola esaten diren? (ikus zuzenketa-orria).

Anima zaitetz gomendatutako komikiak irakurtzen eta egizu honela:

- Lehen irakurraldian, irakur ezazu ahalik eta estentsiboan, gozatu istorioaz. Erreparaiozu nork nori egiten dion hika, beste ezeri ez.
- Bigarren irakurraldia: ez duzu den-dena berrirori irakurri behar, zati batzuk irakurriz gero, nahiko da. Eta begiraiozu formari; esaterako, oztopo izan duzun hitanozko formaren bati eta saia zaitetz testuinguruko arrasto guztiei jarraituz, irudiak-eta barne, esanahia asmatzen.

Azkenik, zera esan gura dizugu: edozein zailtasunen aurrean, dela hitanoa, dela hiztegia, dela esaldiren bat, balia itzazu testuinguruak eskainzen dizkizun arrastoak esanahiari igartzeko.

HITZEGIN DEZAGUN SERIO JUSTIN...
ORAINDIK ERE GARAIZ GAUDEK
ESPEDIZIO BAT
ANTOLATZEKO.

MILA DEABRU! BETI ERAMAN DUK ITSASOA ODOLEAN,
NOLA ARRAIO KONFORMA HAITEKE TXALUPA BATEAN
NOIZEAN BEHIN MUSARRAK HARRAPATZERA
JOATEAREKIN:

MILA ALDIZ ESAN DIAT;
KONTUA EZ DUK HONELAKO
EDO BESTELAKO MOTA HA-
RRAPATZEA. MIC-MAC-EKIN
IKASI NIAN BEHAR EZ
DUDANA...

FRUKTUOSO
HARRIET

2

Ariketa honetan ere aurreko ariketan aipatutako komiki berberak irakurtzea proposatzen dizugu. Baina irakurketarekin gozatzeaz gain, hizkuntzak dituen adierazpideen formak ezagutzea eta esanahia ulertzea du xede; euskararen alderdi bat lantzea, hortaz. Horrexegatik jo dugu komikira, elkarrizketa baitu muina: hizkera zuzena eta bizia, nahiz idatzia izan. Ahozkoari dagokion baliabide espresibo piloa eskaintzen digu komikiak; hala nola, harridurazko esaldiak, interjekzioak, onomatopeiak ...

■ Irakurri aurretik: harridurazko esaldiak eta interjekzioak

Zein desberdintasun dago harridurazko esaldien eta interjekzioen artean?

Biak dira esklamazioak, esanahiari dagokionez. Horrelakoak erabiltzean, hiztunak zerbait adierazteaz gain, une horretan duen harridura, larritasuna, beldurra, kezka, nazka, mesprezua, poza eta antzeko sentipenak ere ematen ditu aditzera. Baina harridurazko esaldiak, izenak berak adierazten duen legez, esaldiak diren bitartean, interjekzioak hitz solteak dira, eta biraoak, irainak, oihiak... ere adierazten dituzte. Bestalde, esanahi zehatza jakiteko, ondo erreparatu behar diogu testuinguruari; esaterako “ene” interjekzioak testuinguru batean sustoa adieraz dezake; baina, beste batean, harridura.

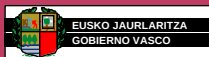
■ Irakurri bitartean

- Irakur ezazu komikiren bat estentsiboki eta gozatu istorioarekin.

■ Irakurri ondoren

- Baliabide espresiboak landu nahi badituzu, berriz ere irakurri komikia baina oraingo honetan adierazpide horiei erreparatuz. Bete itzazu beheko taulak aurkitzen dituzun baliabideekin.

HARRIDURAZKO ESALDIAK	ESANAHIA
• Zer arraio gertatzen da hemen! (J. Hiriart: Izotzetako tranpa , 16.or.)	• Haserrea
• Ba... baina zera dira eta! (J. Hiriart: Sekretoa , 8.or.)	• Harridura
• Ene bada! (J. Hiriart: Sekretoa , 10.or.)	• Ustekabea
• Ea mutilak! (J. Hiriart: Sekretoa , 11.or.)	• Adorea emateko
• Madarikatu hori! (J. Hiriart: Sekretoa , 34.or.)	• Biraoa

ISBN84-86968-72-0

9 788486 968724